

POHJOINEN MAAILMANKUVA

Ilman juuria ei voi kasvaa vahvaksi. Tämä on totuus, niin puiden kuin ihmistenkin osalla. Meiltä Suomalaisilta, yhdessä koko Itämeren ympäröivän maa-alueen ja Islannin kanssa, on kadonnut historian hämäriin iso osa omaa maailmankuvaamme ja tietoa siitä, miten esi-isämme ovat eläneet ja mihin uskoneet aikana ennen Kristinuskon tuloa.

Omien juurien tunteminen ja sen tiedostaminen, että Pohjoismaat, Saamelaiset ja nykyisen Saksan pohjoisosat olivat joskus maailmankuvallisesti hyvin lähellä toisiaan, voi rikastuttaa omaa henkistä työtä. Meissä Suomalaisissa asuu yhä vanha tieto ja viisaus, kuten myös muissa pohjoismaissa ja saamelaisten kesellä.

Vieraita maailmankuvia, uskontoja ja valloittajia pitkään sietäneinä me emme ehkä enää tunnista kaikkea, mikä on omaa alkuperäistä henkistä perintöämme ja maailmankuvaamme. Emme siitäkään huolimatta, että noudatamme yhä monia muinaisia tapoja esimerkiksi juhlapyhien vietossa ja uskomuksissa, jotka koskevat elämäntilanteen siirtymiä, syntymää ja kuolemaa.

Käsittelen tässä artikkelissa erityisesti viikinkiajan henkisyyttä. Syy siihen ovat runsaat historialliset tiedot viikinkien maailmasta ja maailmankuvasta. Heidän kulttuurinsa hallitsi Pohjoismaita (Norjaa, Ruotsia, Tanskaa, Islantia, Ahvenanmaata ja Suomen länsi- ja etelärannikko) vuodesta 793jKr.-1000jKr. Viikinkien tapa ajatella ja hahmottaa maailma on säilynyt lukuisissa heidän jälkeensä kirjoitetuissa Saagoissa, sekä Eddassa, joka on kokoelma Pohjoismaista mytologiaa ja elämänviisauksia.

Muinainen suomalainen maailmankuva on monilta osin lähellä viikinkien vastaavaa. Siispä katsomalla viikinkien ajatuksia, me voimme oppia paljon myös omasta menneestämme, sellaiselta ajalta, kun Suomessa ei vielä kirjoitettua historiaa ole ja tieto ihmisten tavasta ajatella on siten historian tutkijoiden johtopäätösten ja valistuneiden arvausten varassa.

Viikinkiaika päättyi noin vuonna 1000-1100 jKr., kun pohjolan kuninkaat kääntyivät kristinuskoon ja heidän perässään seurasi koko kansakunta, ainakin virallisesti. On epävirallinen tosiasia, että pohjoisen ihmiset oli paljon helpompaa taivutella pois vanhojen Jumalien palvomisesta, kuin saada heidät hylkäämään omat kotien- ja paikkojen haltijansa, uhraamisen esi-isille kuppikivien ja uhruiden kautta ja lopettamaan luonnon kunnioittamisen pyhänä ja sen kanssa vuorovaikutuksessa elämisen.

Suomessa on ollut yleisesti tunnettuja luonnon pyhiä paikkoja aktiivisessa käytössä vielä niinkin myöhään, kuin 1600- ja 1700- luvulla. Tämä aiheutti paljon valituskirjeitä keskiajalla Roomaan paaville ja myöhemmin virkamieheltä toiselle kirkon sisällä. Suomalaiset ja muutkin pohjoismaiden asukkaat olivat varsin itsepäisiä pitämään kiinni vanhoista tavoistaan ja omasta tavastaan nähdä maailma.

Nykyään kiinnostus Suomen ja Pohjoismaiden henkistä perimää kohtaan on taas kovassa nousussa. Shamanismi, joka on Suomen ja Saamenmaan alkuperäinen uskonto ja Asatru, joka on viikinkien nimitys omalle maailmankuvalleen, vetävät yhä enemmän ihmisiä puoleensa. Asatru on laaja maailmankuva, joka sulkee sisäänsä myös shamanismin ja riimumagian.

Hän, kuka harjoittaa suomalaista shamanismia tai pohjoisen muuta perinnetietoa ja henkisyttä voi siten itse halutessaan hyvillä mielin omaksua Asatrun tai Suomenuskon laajemmaksi viitekehäksi omalle polulleen.

Jumalat ja Jumalattaret

Ennen kuin menemme eteenpäin kovin pitkälle, on syytä keskustella siitä, miten muinaisen pohjolan asukkaat ja samaa polkua heidän kanssaan nykypäivänä kulkevat asatrut, shamaanit ja suomenuskoiset suhtautuvat Jumaliin.

Yksi nykypäiväisen ajattelun suurimmista rajoitteista on kaiken jakaminen tarkasti rajattuihin, rationaalsiin lokeroihin. Tällaisen rationaalisen ja rajatun ajattelun pohjalta myyttinen maailmankuva voi tuntua omituiselta. Myyttinen, holistinen maailmankuva saa laatikoiden rajat sumenemaan.

Holistisessa maailmankuvassa vallitsevat sekä rationaalinen tiedeajattelu, että intuitiivinen myyttinen ajattelu yhtä aikaa. Tällaisen ajattelun puitteissa voi hyvinkin pitkälle koulutettu, tieteellisesti ajatteleva ihminen ihan todella ajatella Jumalien olevan olemassa ja pitää myyttejä: Eddaa, saagoja tai vaikkapa suomalaisia Kalevalan runoja yhtä aikaa totena.

Viikinkien Jumalat

Viikingeillä oli Jumalia, jotka jaettiin kahteen eri ryhmään. Nämä ryhmät olivat Aasat ja Vaanit. He ovat kaksi Jumalryhmää, jotka asuvat kosmoksen eri osissa ja joilla on tekemistä ja kanssakäymistä keskenään.

Myyteissä kerrotaan, että kerran oli sota näiden kahden ryhmän välillä. Sota jatkui jatkumistaan, kunnes molemmat ryhmät käsittivät, että heillä oli yhteinen vihollinen, kaaottiset ja tuhoavat jää- ja tulijättiläiset.

Aasat ja Vaanit lopettivat sotansa ja liittoutuivat keskenään kosmoksen kaaottisia ja tuhoavia voimia vastaan. Sen vuoksi monissa myyteissä nämä Jumalat ovat sukua keskenään tai naimisissa toistensa kanssa.

Viikinkien uskonto (Asatru) on polyteistinen. Polyteismi tarkoittaa sitä, että jokainen jumala ja jumalatar on oma yksilönsä ja heihin kaikkiin uskotaan erikseen omina persoonallisina olentoinaan.

Jumalat ovat yksilöitä, joilla on oma tahto, suunnitelmat ja toiveet, aivan kuten meillä ihmisilläkin. Jotkut uskovat, että Jumalat voivat olla meihin yhteydessä unien, näkyjen ja shamanististen matkojen kautta. Jotkut ajattelevat, että he ovat liian kiireisiä tällaiseen yhteyteen yksittäisen kuolevaisen kanssa ja huolehtivat enemmänkin ihmisen elämän ja maailman kehityksen isosta kokonaisuudesta, eivätkä puutu yksittäisiin pikkuasioihin.

Yksilöinä nämä Jumalat eivät ole kaikkietäviä, kaikkialla läsnäolevia tai edes kuolemattomia siinä mielessä kuin vaikka kristittyjen käsitys heidän Jumalastaan kertoo. Viikingit ajattelivat, että Jumalat ovat olemassa niin kauan kuin joku ihminen heihin uskoo, heitä ajattelee ja pitää heihin itse aktiivisesti yhteyttä.

Mikäli näin on, niin Aasat ja Vaanit elävät ja voivat hyvin yhä tänään. Viikinkien uskonto, Asatru, on Islanissa toinen virallinen valtionuskonto ja Pohjoismaissa vanhat Jumalat vetävät yhä suurempaa määrää ihmisiä luokseen.

Joka tapauksessa, Jumalat ovat ennen kaikkea muuta realistisia, mutta ihmistä henkisessä mielessä huikeasti kehittyneempiä esimerkkejä, joiden puoleen nykyajan henkisiä polkuja kulkevat ihmiset voivat kääntyä oman elämänsä pulmissa. Ihmiset tekevät virheitä matkansa varrella ja on sen vuoksi lohdullista ajatella, että edes jumalat eivät ole loppuun asti kehittyneitä, siis täydellisiä.

Jumalilta, tai heistä kertovista myyteistä, voimme oppia, miten käsitellä omaa elämäämme viisaasti ja miten suhtautua elämän käännteisiin. Iloihin, suruihin, voittoihin, tappioihin ja kaikkeen muuhun, mitä tähän elämään kuuluu.

Kosmoksen rakenne

Pohjoismaissa kosmos nähtiin puuna. Suurena kosmisena elämänpuuna, jota Viikingit nimittivät Yggdrasiliksi, suomalaiset maailmanpuuksi tai elämänpuuksi. Puuta pidettiin kosmoksen rakenteena, maailman akselina joka kannattelee koko maailmankaikkeutta ja kaikkea elämää.

Miksi juuri puu? Yksi kiinnostava selitys tähän on, että kauan sitten linnunradan tähdistö näytti maasta katsoen jättiläismäisen puun muotoiselta. Toinen selitys on, että viikinkien mytologiassa ihmisten kerrottiin olevan alkujaan puita.

Tässä maailmanpuussa nähtiin olevan eri määrä kerroksia ja maailmoja paikasta ja kertojasta riippuen.

Suomalaisessa shamanismissa niitä on kolme, puun juurien muodostaessa alisen: voimaeläinten, kuolleitten ja maan henkien maailman, rungon ollessa keskinen: ihmisten, luonnonhenkien ja muiden maan piirissä työskentelevien olentojen maailma ja latvuksen ollessa ylinen: Jumalien, valaistuneitten ihmisten ja esi-isien sekä muiden korkeiden valo-olentojen maailma.

Viikingeillä kerroksia ja maailmoja oli yhdeksän. Nämä eri maailmat on lueteltu Eddassa.

Niiden nimet ovat: Muspelheim, Midgard, Svartalheim, Niflheim, Vanaheim, Jotunheim, Asgard, Ljosalheim ja Helheim.

Vieraiden nimien ei pidä antaa hämmentää. Nimet ovat muinaisnorjaa ja selitän myöhemmin mitä kukin niistä tarkoittaa.

Maailmojen synty

Kaiken alussa, Eddan myytit kertovat meille, ei ollut mitään, vallitsi pelkkä kaaos. **Muspelheim**, tulen, kuumuuden ja tuhkan maailma vallitsi etelässä ja **Nilfheim**, jään, pakkasen ja hitaasti liikkuvien jääjokien maailma pohjoisessa.

Näiden kahden maailman välissä oli kolmas, muodoton, kaaottinen paikka, jossa oli potentiaali muodostaa järjestynyt maailma. Siellä missä pohjoisen jää ja etelän tuli yhdistyivät, oli suuri räme. Tällä alkurämeellä jättiläismäinen lehmä nimeltä Audhumla nuoli sitä ravinnokseen ja paljasti lopulta nuolemisellaan jättiläisen, jonka nimi oli Ymir. (Kukaan ei tiedä mistä Audhumla ja Ymir tulivat. He

vain olivat olemassa. On mahdollista, että he ovat jääne varhaisemmasta maailmansynty myytistä, mutta tästä ei ole varmuutta)

Ymirin nukkuessa, hänestä syntyivät jääjättiläiset ja tulijättiläiset, kaaokselle omistautuneet muinaiset, hyvin voimakkaat ja tuhoisat olennot, jotka eivät ole ihmisten ystäviä. Eräiden jättiläisten jälkeläiset olivat veljekset nimeltä Odin, Vili ja Ve.

Nämä kolme veljestä surmasivat Ymirin ja loivat ihmisten maailman, Midgardin, hänen ruumiistaan. Ymirin kallo on taivaan holvi, hänen hampaansa kiviä ja luunsa vuoria. Odin, Vili ja Ve loivat myös kuun, auringon ja muut kuusi maailmaa.

Me asumme siis **Midgardissa**. Tämä planeetta, jolla me kävelemme juuri nyt, on Midgard, ihmiskunnan koti. Jumalien luoma, asetettu kosmoksen keskipisteeseen myyttien mukaan. Midgard tarkoittaa sanan keskipiä tai keskistä, jolloin ajatus on samankaltainen kuin suomalaisessa shamanismissa: maailmanpuun keskinen on ihmisten asuinsija.

Totta kai nykypäivän tiede on osittanut tämän ajatuksen hölynpölyksi. Me olemme oikeasti planeetalla joka kiertää aurinkoa galaksissa, ja joka on osa isompaa maailmankaikkeutta. Siitä huolimatta, me voimme sanoa, että olemme yhä kaikkeuden keskipisteessä.

Eri puolilta Midgardia, tätä planeettaa, löytyy paikkoja jotka ovat pyhiä ja siten yhteydessä muihin maailmoihin. Se tekee tästä maailmasta erityisen.

Ymirin kuollessa jättiläiset menivät **Jotunheimiin**, jättien kotiin. Mistä se paikka tuli, sitä meille ei kerrota. Se vain oli olemassa, kun jättiläiset tarvitsivat kotia. Osa Jumalista käy siellä toisinaan, mutta ihmisillä ei sinne ole pääsyä. Missä se on, sitä ei kerrota. Jossain tuolla, maailmanpuun toisessa osassa, erillään ihmisten maailmasta.

Asgard puolestaan on Jumalien asuinpaikka. Sen kerrotaan olevan Midgardin yläpuolella. Kulku sinne käy sateenkaarisillan kautta, jota pitkin Jumalat kulkevat Midgardin ja takaisin kotiin. Sillan nimi on Bifrost ja sitä vartioi Heimdal niminen Jumala. Odin, Thor, Frigga ja Tyr ovat tunnetuimpia aasoista.

Seuraava yhdeksästä maailmasta on **Vanaheim**. Se on Vaanien alkuperäinen kotimaailma. Sisarukset Freya ja Freyr ja heidän isänsä, Njord ovat Vanaheimin tunnetuimmat Jumalat. Vanaheim sijoitetaan useimmiten länteen Midgardista, mutta varmuutta tästä ei ole.

Vaaneja pidetään samankaltaisina luonnonhenkien kanssa. Freyr, yksi Vaaneista, sai Ljossalheimin synnyinlahjanaan.

Ljossalheim on maailmoista seuraava ja se sijaitsee jossakin idässä. Ljossalheim on luonnonhenkien kotipaikka, paikka missä haltijat, maan väki ja muut luonnon henget asuvat. Freyr tarkoittaa sanana Herraa ja Freya Rouvaa. Tämä sisaruspari on siten luonnonhenkien ja haltijoiden hallitsijapari ja auttaa yhä mielellään niitä, jotka luonnonhenkien kanssa tekevät töitä.

Svartalheim on kääpiöiden asuinsija. Nämä eivät ole nykyajan fantasiakirjojen mukaisia lyhyitä ihmisiä, vaan luonnonhenkiä ja olentoja joiden tehtävä on pitää maailmojen rakenteet vakaina. He ikään kuin huoltavat ”konetta”, josta kosmos koostuu ja pitävät asioita tasapainossa luonnonvoimien, ilmansuuntien ja muiden sellaisten avulla. Myyttisesti he ovat lähellä Ljossalheimin luonnonhenkiä, kenties aivan samaa porukkaa. Nimen ero tulee viikinkien ajatuksesta, että nämä henget tekevät kosmista sepän työtä ja ovat siten iholtaan mustia (svart), aivan kuten jatkuvasti pajassa työskentelevä ihmisseppäkin olisi.

Hel on maailmoista viimeinen. Se on kuolleiden asuinsija, jossa nämä lepäävät ikuisessa rauhassa ja levossa. Mytologiassa Hel sijoitetaan aivan maailmanpuun juurelle, eikä sitä pidä sekoittaa kiristilliseen helvettiin nimen samankaltaisuudesta huolimatta.

Viikinkien käsitys kuolemanjälkeisestä oli monitahoinen. Osan kuolleista katsottiin päätyvän Asgardiin jumalien saleihin. Odin vei omaansa sodissa sankarillisesti kaatuneet, Freya taas oman osansa, kenties itselleen omistautuneet shamaanit ja osan sutureista. Loput, siis suurin osa, menivät Helin valtakuntaan, olemaan ikuisesti ilman kipua ja murhetta, rauhassa ja turvassa.

Ihmiskuva

Me voimme olla ihan hyvin tieteelliset totuudet hyväksyviä ihmisiä yhtä aikaa sen kanssa, että uskomme myyttiseen maailmanselitykseen ja työskentelemme jumalien ja henkimaailman kanssa. Pohjoisen ihmiset olivat jo muinoin varsin käytännöllistä porukkaa, jotka suhtautuivat maailmaan realistisesti.

Meillä ei ole mitään syytä nojautua täysin tieteeseen ja kieltää kaikki muu, tai mennä täysin uskonvaraiseen maailmankuvaan ja kieltää tieteellinen ajattelu. Sen sijaan näillä kahdella on mahdollisuus täydentää toisiaan ja selittää maailmaa siltä osin, kuin toinen ei siihen kykene.

Voimme hyväksyä jokapäiväisen maailman, kuten se on ja samalla uskoa myyttisempään maailman selitykseen, joka tekee jokapäiväisestä pyhän ja antaa syvän merkityksen maailman ja siinä olevien asioiden olemassaololle.

Ihmisen luominen Eddan mukaan

Veljekset Odin, Vili ja Ve olivat kerran kävelyllä Midgardissa ja löysivät kaksi puunpalaa, saarnin ja jalavan. He antoivat näille puunkappaleille kolme lahjaa ja nämä lahjat herättivät puunpalat eloon. Nämä lahjat olivat elämän henkäys/sielu, jumalallinen inspiraatio ja älykkyys ja fyysinen muoto eli keho.

Tarvitseeko meidän uskoa ihmistä kirjaimellisesti jumalien luomaksi? Ei. Voimme ihan hyvin ajatella ihmisen olevan evoluution tulos. Ja yhtä aikaa, vastaus on kyllä. Koska lahjat, jotka nämä kolme jumalaa antoivat ihmiselle, ovat myös ominaisuudet, jotka tekevät meistä ihmisiä sanan syvimmissä merkityksessä.

Meillä on sielu ja elinvoima tai hengitys. Meillä on kyky luoda uutta inspiraation ja mielikuvituksen siivittäminä. Meillä on äly ja sen kautta kyky ajatella ja oppia. Ja meillä on keho, joka on fyysinen astia ja asuinpaikka näille muille ominaisuuksille.

Nämä kolme ominaisuutta, henki, sielu ja keho, ovat siis se kolminaisuus, jotka tekevät meistä ihmisen. Viikingit ja myös muinaiset suomalaiset jakoivat sielun vielä useaan osaan ja ajattelivat, että ihminen tarvitsee niiden kaikkien saumatonta yhteistyötä ollakseen ehjä ja kokonainen olento. Käsittelen sielun eri osia seuraavassa artikkelissa esi-isien yhteydessä.

Lisätietoa kiinnostuneille:

Fiktio

Neil Gaiman: Norse Mythology

Elokuvat ja tv-sarjat:

Vikings, HBO:n tuottama historiallinen tv-sarja

Metsän tarina: dokumenttielokuva muinaissuomalaisesta maailmankuvasta

Myytit

Edda

Kalevala

Tietokirjat

Puiden kansa

Itämerensuomalainen mytologia

Viikinkiajan musiikkia

Yhtyeet nimeltä **Wardruna, Munarvagr ja Faun** soittavat ja laulavat pohjoisen mytologian mukaista musiikkia. Kaikkia kolmea löytää esim. Spotifysta tai Youtubesta.